
A vállalatok környezeti felelőssége a compliance irányába tett lépések tükrében

Csák Csilla*

A környezeti felelősségről több dimenzióban beszélhetünk. Látható, hogy a jogi felelősség csak az egyik területe a felelősség kérdésének. A jogi felelősség az általános kódexekben és a környezetvédelmi jog sui generis rendelkezéseiben foglalt szabályokkal együtt a közigazgatási, polgári jogi és büntetőjogi felelősség összetett rendszerét is jelenti. Minden vállalat másképp reagál a környezeti felelősségre, ezért feltehetjük a kérdést: beszélhetünk-e vállalati felelősségről vagy felelőtlenségről?

Kulcsszavak: környezetvédelmi jog, vállalati felelősség, környezetszennyezés, jogi felelősség, compliance

Corporate responsibility in environmental protection law

We can talk about environmental responsibility in several dimensions. It can be seen that legal liability is only part of the question of responsibility. Legal liability, together with the rules set out in the general codes and sui generis provisions of environmental law, also represents a complex system of administrative, civil and criminal liability. Every company reacts differently to environmental responsibility, so we can ask the question: can we talk about corporate responsibility or irresponsibility?

Keywords: environment protection law, corporate responsibility, pollution, legal liability, compliance

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.5.2188>

1. Környezeti felelősség komplex rendszere

A felelősségről a környezetvédelemmel összefüggésben több dimenzióban is beszélhetünk. Az egész emberiség felelős a Föld kincseinek pusztulásáért, a jelen generáció felelős azért, hogy a jövő generációi számára megőrizzük az egészséges környezetet. Az állam és minden egyén felelős a környezet védelméért, a környezet szennyezéséért erkölcsi, politikai, vallási és hasonló okokból. Látható, hogy a jogi felelősség csak egy része a felelősség kérdésének. A jogi felelősség az általános kódexekben és a környezetvédelmi jog sui generis rendelkezéseiben lefektetett szabályokkal együtt a közigazgatási, polgári és büntetőjogi felelősség összetett rendszerét is alkotja.

A jogi felelősség mögött az állam szervező kényszerítő apparátusa áll. A jogi felelősségi rendszernek nagyon világosnak, körülhatároltnak, koherensnek és

---

* Dékán, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar.

alkalmazhatónak kell lennie. Nemcsak a jogalkotásnak, hanem a jogalkalmazásnak is meg kell felelnie ezeknek a feltételeknek az egységes jogértelmezés érdekében. A nemzeti jogrendszer keretei mellett a felelősség kérdése nemzetközi és uniós szinten is vizsgálható, amelyek a "puha" és "kemény" szabályozók révén befolyásolják és meghatározzák a környezeti kapcsolatok tartalmát. A szabályozás koherens és alkalmazható követelményének érvényesülnie kell tehát a közösségi/uniós szabályozás kontra tagállami szabályozás vonatkozásában és a tagállami belső szabályrendszer vonatkozásában is, amely az integratív szabályozási modell alkalmazásával valósítható meg maradéktalanul.

A szabályozásban külön kell vizsgálni a magánjogi és a közjogi szabályozási területeket, mert ezeknek a jogterületeknek a jellegéből adódóan a szabályozás módszerei eltérőek. A közjog és a magánjog közötti éles határvonal azonban egyre inkább elmosódik, a közjogi szabályozási szemlélet áttüremkedik a magánjogi határok mögé is. Ezek a határvonalak és a felelősségi mércék határozzák meg az emberi magatartás kereteit, amely alapján az emberi magatartást másként ítélik meg és másként szankcionálják.

A környezeti felelősség területén a közjogi, közigazgatási szabályozás dominál, amely szabályozás-módszertanilag az állami befolyás túlsúlyát mutatja. Ugyanakkor egyre nagyobb szerepet kapnak a gazdasági szabályozási eszközök, az önkéntes eszközök és a konszenzusos eszközök alkalmazása, amely szabályozás-módszertanilag azt tükrözi, hogy az állami szabályozási dominancia kevésbé illetőleg közvetett módon jelenik meg. Ezen eszközök révén a jogalkotás a közjogi és magánjogi eszközök teljes vertikumát igényli. A polgári jogi jogintézmények közül a személyi jogvédelem, a tulajdonjog, a kötelmi jog és a felelősségelméletek is beépülnek a környezetvédelmi szabályozás komplex rendszerébe. A büntetőjog tekintetében számos tényállás alkalmazható a környezetvédelem és természetvédelem vonatkozásában így kiemelhetőek, különösen a környezetkárosítás, a természetkárosítás és a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése törvényi tényállások.

2. Szabályozási irány-, és célrendszer

Magyarország Alaptörvénye igen erőteljesen tartalmazza a környezeti értékek és érdekek védelmét, amely a törvényben több helyen részletes szabályozási elemeken keresztül jelenik meg; például az egészséges környezethez való jog, a természeti erőforrások védelme, a jövő nemzedékek jogainak védelme, a GMO-mentes mezőgazdaság, a hulladékgazdálkodás szabályozása, a szennyező fizet elv alkotmányos szintre emelése. Általánosságban megállapítható, hogy a magyar Alaptörvény tagállami szinten is erős környezetvédelmi orientációval bír.¹

---

¹ Bándi, Gyula (2022) *Sustainable Development, the Interests of Future Generations, and Moral and Legal Implications*. In: Constitutional Protection of the Environment and Future Generations. Studies of the Central European Professors' Network . Central European Academic Publishing, Miskolc, Budapest, pp. 17-71., Miscevic, Nikolina-Dudás, Attila: The „Environmental Lawsuit” as an Instrument of Preventive Protection of the Constitutional Right to Healthy Environment in the Law of the Republic of Serbia.

A szabályozás célja a környezet különösen magas szintű védelme, a környezetszennyezés és a környezeti károk megelőzése, az okozott károk helyreállítása és az eredeti állapot visszaállítása. A központi elem a megelőzés. A megelőzés számos eszköze a közigazgatási szféra szabályozásához, különösen az engedélyezési eljárásokhoz köthető. A jogi felelősség más területei (polgári, büntető) a bekövetkezett jogellenes állapot, jogsértő állapot megszüntetéséhez, reparációjához és helyreállításához kapcsolódó jogvédelmet szabályozzák.²

A környezetvédelmi érdek mellett azonban erős gazdasági érdek is megjelenik. A környezeti és a gazdasági érdekek egymással versengenek. Ez tükröződik a jogalkalmazó bíróságok, hatóságok döntéseiben is. Az esetjogot vizsgálva látható, hogy a bíróságok nagyon ritkán alkalmazzák a tevékenység betiltásának, felfüggesztésének vagy korlátozásának jogkövetkezményét. Ennek oka sok esetben gazdasági problémákra vezethető vissza (foglalkoztatás, szociális helyzet, beruházások stb.). Ezért általában marad a pénzbírság vagy a jóvátétel, azaz a pénzügyi reparáció.

Ezért a károk helyreállításának szempontjai kiemelten fontosak. A pénzügyi biztosítékrendszer, pl. a kötelező felelősségbiztosítás Magyarországon nem működik rendszerszinten. Ide tartozik azonban a különböző környezetvédelmi alapok létrehozása is. Uniós szinten különböző szolidaritási alapok léteznek környezeti katasztrófák esetére. Kétféle környezeti katasztrófát különböztethetünk meg. A természeti katasztrófákra van kárenyhítési alap, de ipari katasztrófákra nincs. A környezetvédelem területén a katasztrófák jelentősen felgyorsítják az uniós szintű jogalkotást. A vörösiszap-katasztrófa, amely nemcsak Magyarországon, hanem uniós szinten is rámutatott a pénzügyi biztosítékok szabályozásának hiányosságaira, arra készítette az Európai Bizottságot, hogy megkezdje az ipari katasztrófák esetében a pénzügyi alap létrehozását.

Agrár- és Környezetjog 16:31 pp.55-69., 15 p. 2021, <https://doi.org/10.21029/JAEL.2021.31.55>, Raisz, Anikó és Krajnyák, Enikő (2022) *Protection of the Environment in the European Human Rights Framework: A Central European Perspective*. In: Constitutional Protection of the Environment and Future Generations. Studies of the Central European Professors' Network . Central European Academic Publishing, Miskolc, Budapest, pp. 73-125. ISBN 9786156474223; 9786156474230, https://doi.org/10.54237/profnet.2022.jeszcpfeg_3, Raisz, Anikó (2022) *International Environmental Law from a Central European Perspective*. In: International Law From a Central European Perspective. Legal Studies on Central Europe . Central European Academic Publishing, Miskolc, Budapest, pp. 263-284. ISBN 9786156474247; 9786156474254, https://doi.org/10.54171/2022.ar.ilfcec_12, Szilágyi, János Ede (2022) *Constitutional Protection of the Environment and Future Generations in Certain Central European Countries*. In: Constitutional Protection of the Environment and Future Generations. Studies of the Central European Professors' Network . Central European Academic Publishing, Miskolc, Budapest, pp. 479-526. ISBN 9786156474223; 9786156474230, https://doi.org/10.54237/profnet.2022.jeszcpfeg_12, Paulovics, Anita-Jámbor, Adrienn: The Right to a Healthy Environment in the Hungarian Constitution, Agrár- és Környezetjog 17: 32 pp.98-111., 14p. 2022, <https://doi.org/10.21029/JAEL.2022.32.98>

² Csák Csilla: Gondolatok a "szennyező fizet" elvének alkalmazási problémáiról. Miskolci Jogi Szemle, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata, 2011/6.:(Különszám.) 31-45.o., Fodor, László (2020). Sötét vizeken? A környezetvédelmi felelősség helye a környezetpolitika eszköztárában (szabályozásmódszertani és alapelvi kérdések). *Pro Futuro*, 10(2), 42-66. <https://doi.org/10.26521/PROFUTURO/2020/2/8436>

A biztosítéki rendszerrel kapcsolatban alapkövetelmény egyrészt, hogy a pénzügyi szolgáltatások a gazdasági szereplők számára elérhetőek és ésszerű költséggel fenntarthatóak legyenek, másrészt, hogy hatékonyan fedezzék a kármentesítés pénzügyi terheit. Sajnos a jelenlegi tapasztalatok szerint egyetlen pénzügyi védelmi eszköz sem alkalmas a komplex célrendszer megvalósítására. Az eszközök alkalmazásának módja az adott gazdasági szervezet paramétereitől és az általa végzett környezethasználati tevékenységtől is függ.

A szankciók rendszerének, súlyának és jellegének ezért nemcsak a jóvátételben, hanem a megelőzésben is hatékony szerepet kell játszania. A felelősség megállapítása esetén alkalmazandó szankciók (jellemzően kártérítés) nem elsősorban a kár megelőzésére és az eredeti helyzet helyreállítására irányulnak. A kártérítési modellek komplex rendszerét kell alkalmazni, olyan megoldást keresve, amely mind a károsodott környezetet, mind a környezeti károkozással károsultakat is kárpótolja. Olyan megoldást is keresve, ahol a szennyező megfelelő biztosítékokkal rendelkezik az illegális magatartás káros következményeinek orvoslására. A jogi szabályozás területén ez a biztonsági rendszer a leggyengébb láncszem a komplex modellben. A biztosítéki rendszer szabályozása és egy egységes rendszer kialakítása mind uniós, mind nemzeti szinten elengedhetetlen. Felmerül a kötelező biztosítéki rendszer létrehozásának koncepcionális lehetősége az EU-ban. A felelősség egyik célja tehát, hogy pénzügyi alapot biztosítson a környezeti rehabilitációhoz. Maga a rehabilitáció többféle (társadalmi, környezeti, gazdasági) céllal történik, de a felelősségvállalás azt is jelenti, hogy nem feltétlenül kell kollektívan fedezni, azt a jogellenes magatartást megvalósító személy irányában kell érvényesíteni.

3. Vállalati felelősség irányai

A környezethasználók, így többek között a vállalatok környezeti felelőssége is részét képezi a környezetvédelmi mikro szabályozási környezetnek és magatartási viszonyoknak. A vállalatok felelőssége etekintetben a társadalmi, gazdasági és környezeti felelősséget jelenti, amelyek folyamatos és integratív kölcsönhatásban vannak egymással. A környezeti felelősség tekintetében a vállalatok belső szabályozóinak kialakítása, a környezettudatos modell alkalmazása kiemelt jelentőséggel bír. Ebben a vonatkozásban a gazdasági szabályozó eszközöknek és az önkéntes eszközöknek kiemelt jelentősége van. A környezettudatosság, a hatékony természeti erőforrásgazdálkodás, az éghajlat- és környezetbarát magatartás erősíthető és hatékonyan megvalósítható a gazdasági eszközök alkalmazásával. Ilyen gazdasági eszközök például az adók, a környezethasználati díjak vagy a támogatások.³ Ugyanakkor léteznek önkéntes, önszabályozó környezetvédelmi eszközök is, amelyek a vállalatok környezettudatosságát publikálják pl. az auditálási rendszerek (ISO, EMAS) vagy az ökocímke. Az önszabályozó eszközöknek a vállalati modell működésébe történő bevezetése és

³ Csák Csilla-Nagy Zoltán: A környezeti és pénzügyi fenntarthatóság: avagy a környezetjog és a pénzügyi jog egyes kapcsolódási pontjai. Miskolci Jogi Szemle: A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata 15: különszám pp. 38-50 13 p. (2020)

alkalmazása demonstrálja leginkább a vállalat környezeti elhivatottságát. Ezek az eszközök egyrészt a vállalati folyamatok környezetközpontú szemléletének meglétét prezentálják (auditrendszer), másrészt a vállalat által létrehozott termék, szolgáltatás környezetbarát jellegére utalnak (ökocímke). Az önkéntes eszközök bevezetése sem értékelhető szimplán a környezettudatosság szemüvegén keresztül, mert ezek hatással vannak a fogyasztók orientálására, reklám jellege van és lehet, támogatások igénybevétele során előnyben részesítési feltétel lehet, de hatósági ellenőrzési eljárás során (környezetvédelmi felülvizsgálati eljárás) is figyelembe vehetők az auditálási megállapítások és alkalmazási metódusok. Tehát bizonyossággal nem jelenthető ki, hogy ezen eszközök alkalmazásának hajtó ereje kizárólag a környezettudatosság, azonban tényként megállapítható, hogy bevezetésével a környezetvédelmi szempontok érvényesülnek.

A vállalatvezetők felelősséggel tartoznak a tulajdonosok, a munkavállalók és a társadalom felé is. Természetesen a felelősség jellege és mértéke a különböző iparágakban meglehetősen eltérő, ami erkölcsi és jogi felelősséget jelent a pénzügyi stabilitásért, az egzisztenciális biztonságért, a foglalkoztatásért és a káros társadalmi hatások kiküszöböléséért. Ez magában foglalja a környezetszennyezésre adott társadalmi választ is, amely intenzívebb elszámoltathatóságot igényel. Ez a folyamat Nyugat-Európában a növekvő polgári és büntetőjogi felelősség alkalmazását kényszerítette ki. Az alkalmazott szankciórendszer eredményeként egy vállalatot nemcsak egy rossz pénzügyi döntés, hanem a rossz mechanizmusokon alapuló környezetgazdálkodás is tönkre teheti. A környezeti kihívások hatása a gazdasági folyamatokra kétségtelenül nem elhanyagolható, ugyanakkor igényelhető a környezeti érdek célrendszerének hatékony érvényrejuttatása. Kanadában és az Egyesült Államokban egyre több olyan esettel találkozhatunk, amikor a vezetőket büntetőjogi felelősségre is vonták a vállalat környezetkárosító tevékenységéért. A társadalomban egyre nagyobb igény mutatkozik a környezetkárosító tevékenységet folytatók megbüntetésére. A hatóságok is reagálnak erre a társadalmi igényre, ami sok esetben szigorú szankciókat eredményeznek.

Mindenekelőtt a vállalatvezetőknek kellő gondossággal kell eljárniuk, és a környezetvédelmi vezetés és ellenőrzés szintjén olyan környezetvédelmi ellenőrzési rendszereket kell kialakítaniuk és működtetniük, amelyek minimalizálják a környezeti kockázatok mértékét, és ezáltal biztosítják a környezetvédelmi előírások betartását. Ez az igény jelenti egyrészt a jogi előírásoknak való megfelelést jelenti (hard law), másrészt azon normák betartását, amelyek a jogi normákból levezethető magatartási szabályokon túl erkölcsi, etikai szabályok betartását is jelenti (soft law). Ez a megfelelési követelmény jelenti a compliance követelményét a környezetvédelem területén. Ennek betartásával és alkalmazásával érhető el az a közjogi és magánjogi deklaráció, amely a környezet védelmét, az egészséges környezethez való jog érvényesülését, a fenntartható fejlődést, a környezetszennyezés- és veszélyeztetés megelőzését biztosítja.

A compliance (megfelelés) több dimenzióban értelmezhető. A jogszabályoknak való megfelelés feltételezi azt az alapot, hogy megfelelő jogszabályi környezet kerül kialakításra. A jogszabályok be nem tartása több okra vezethető vissza, vagy nem megfelelő az előírás, vagy annak elfogadottsága hiányzik, de természetesen

szándékos megsértéséről, végső soron bűnözési célzattal történő megszegésről is beszélhetünk. Az Európai Bizottság közleménye⁴ a tagállami jogalkotás tekintetében hangsúlyozta az uniós jogalkotásnak való megfelelést: a környezethasználókat/környezethasználatokat érintő szabályozók megalkotása, a hatósági ellenőrzési rendszer kialakítását érintő joganyag megalkotása, és a meg nem felelési esetek kezelésére vonatkozó joganyag megalkotása révén. Ugyanakkor a hivatkozott közlemény kitért a jogszabályok végrehajtásának hiányosságaira is és ennek során arra a következtetésre jutott, hogy erősíteni kell tagállami szinten is a megfelelési mechanizmusokat.⁵

A jogszabályoknak való megfelelés tagállami szinten is feltételezi a megfelelő joganyag létét. Ez jelenti egyrészt az uniós joganyaggal való harmonizációt, másrészt a tagállami joganyag végrehajthatóságának a kérdését. A környezethasználók jogkövető magatartása feltételezi az egyértelmű és koherens szabályozás. A közjogi szabályozók mellett a vállalati szintű magánjogi szabályozóknak (szabályzatok, nyilatkozatok stb.) is nagy szerepük van a környezetvédelem területén. Ez biztosítja és bizonyítja a compliance iránti vállalati elkötelezettséget. A compliance biztosítása tehát történhet az auditrendszerek bevezetésével, amely szabályozott és hitelesített folyamatot feltételez, de auditálás nélkül is elérhető ez a vállalati elköteleződés. A vállalatvezetőknek mindenekelőtt az elvárható gondosságot kell tanúsítaniuk és a környezetmenedzsment és audit szintjén, olyan rendszereket kell kialakítani és működtetni, amelyek a lehető legkisebb mértékre csökkentik a környezeti kockázatok színjét és ezáltal biztosítják a környezetvédelmi előírások betartását, a büntetőjogi szankcionálás kizárását.⁶ Ez az elvárható gondosság, amely a jogi értelmezésen túl olyan elvárást is jelent, amely az erkölcsi és etikai gondosságot is feltételezi.

A compliance összefüggései során ki kell térni az ellenőrzés kérdés körére is. A környezetvédelmi előírások betartásának ellenőrzése alapvetően a hatósági eljárások során valósul meg, amelynek pozitív (tevékenység végzésének engedélyezése stb.) következményei, vagy negatív (tevékenység folytatásának korlátozása stb.) következményei lehetnek. Az ellenőrzés tehát alapvetően a környezetvédelmi követelményeknek teljesítését, a környezetre gyakorolt hatás nyomon követését jelenti, a megfelelést utólagosan vizsgálja, a hatások és a jogszerűség vagy jogellenesség fennállását állapítja meg. Az auditrendszerek is feltételeznek belső ellenőrzési mechanizmusokat, amelyeknek hasonló a funkciója. A compliance

⁴ EU Bizottság Közleménye Környezetvédelmi megfelelés COM(2019) 149 final

⁵ Lásd még bővebben: A Bizottság Közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai gazdasági és Szociális bizottságnak és a Régiók Bizottságának a tagállamokban végzett környezetvédelmi ellenőrzések minimumkövetelményeinek megállapításáról szóló 2001/331/EK ajánlás felülvizsgálatáról [SEC(2007) 1493] /* COM/2007/0707 végleges */

⁶ A Bata Industries eset elemzése kapcsán lásd: *Ernest ROVET: Making Sense of due diligence* CA MAGAZINE October 1993. 55.o., Továbbá Richard HARRIS: *Ignoring the Environment is Bad for Business* *Canadian Manager Fall* 1993. 11. o.: Ezekkel a környezeti kockázatokkal szembeni védekezésül a vállalatok tulajdonosainak, igazgatóinak és menedzsereinek bizonyítaniuk kell, hogy az elvárható gondossággal mindent megtettek annak érdekében, hogy bármely környezeti probléma bekövetkezését megakadályozzák. Ezért minden társaságnak figyelmet kell fordítani egy Környezeti Menedzsment Rendszer létrehozására, amelyik biztosítja a védelemhez szükséges dokumentációt a hatósági büntetőjogi felelősségre vonással szemben.

lényege és egyik elhatárolási pontja az ellenőrzéstől, hogy a funkciója a szabálytalanságok és negatív hatások előzetes kiküszöbölése. Olyan feltételek, folyamatok kialakítása és megteremtése, amelyek megakadályozzák és kizárják a kedvezőtlen állapot, hatás létrejöttét. Ennek eszköze lehet a belső szabályozók kialakítása, folyamatok meghatározása, elkötelezettség, tudatosság, szemlélet formálására, tájékoztatás, transzparencia stb. A környezetvédelmi compliance komplex rendszerének bevezetése és alkalmazása jelenti a környezettudatosság hatékony érvényesülését, a jogkövető környezethasználat érvényesülését.

Irodalomjegyzék

- Bándi, Gyula (2022) *Sustainable Development, the Interests of Future Generations, and Moral and Legal Implications*. In: Constitutional Protection of the Environment and Future Generations. Studies of the Central European Professors' Network. Central European Academic Publishing, Miskolc, Budapest, pp. 17-71. ISBN 9786156474223; 9786156474230, https://doi.org/10.54237/profnet.2022.jeszcpfig_2
- Bándi, Gyula (2022) *A tervszerűség alapvető jelentősége a környezetvédelemben*. ACTA HUMANA: HUNGARIAN CENTRE FOR HUMAN RIGHTS PUBLICATIONS, 10 (2). pp. 7-26. ISSN 0866-6628, <https://doi.org/10.32566/ah.2022.2.1>
- Csák Csilla-Nagy Zoltán: A környezeti és pénzügyi fenntarthatóság: avagy a környezetjog és a pénzügyi jog egyes kapcsolódási pontjai. Miskolci Jogi Szemle: A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata 15: különszám pp. 38-50 13 p. (2020)
- Csák Csilla: Gondolatok a "szennyező fizet" elvének alkalmazási problémáiról. Miskolci Jogi Szemle, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata, 2011/6.:(Külszám.) 31-45.o.
- Fodor, László (2020). Sötét vizeken? A környezetvédelmi felelősség helye a környezetpolitika eszköztárában (szabályozásmódszertani és alapvető kérdések). *Pro Futuro*, 10(2), 42–66. <https://doi.org/10.26521/PROFUTURO/2020/2/8436>
- Miscevic, Nikolina-Dudás, Attila: The „Environmental Lawsuit” as an Instrument of Preventive Protection of the Constitutional Right to Healthy Environment in the Law of the Republic of Serbia. *Agrár- és Környezetjog* 16:31 pp.55-69., 15 p. 2021, <https://doi.org/10.21029/JAEL.2021.31.55>
- Raisz, Anikó és Krajnyák, Enikő (2022) *Protection of the Environment in the European Human Rights Framework: A Central European Perspective*. In: Constitutional Protection of the Environment and Future Generations. Studies of the Central European Professors' Network . Central European Academic Publishing, Miskolc, Budapest, pp. 73-125. ISBN 9786156474223; 9786156474230, https://doi.org/10.54237/profnet.2022.jeszcpfig_3
- Raisz, Anikó (2022) *International Environmental Law from a Central European Perspective*. In: International Law From a Central European Perspective. Legal Studies on Central Europe . Central European Academic Publishing, Miskolc,

-
- Budapest, pp. 263-284. ISBN 9786156474247; 9786156474254, https://doi.org/10.54171/2022.ar.ilfcec_12
- Szilágyi, János Ede (2022) *Constitutional Protection of the Environment and Future Generations in Certain Central European Countries*. In: Constitutional Protection of the Environment and Future Generations. Studies of the Central European Professors' Network . Central European Academic Publishing, Miskolc, Budapest, pp. 479-526. ISBN 9786156474223; 9786156474230, https://doi.org/10.54237/profnet.2022.jeszcpfig_12
  - Paulovics, Anita-Jámbor, Adrienn: The Right to a Healthy Environment in the Hungarian Constitution, *Agrár- és Környezetjog* 17: 32 pp.98-111., 14p. 2022, <https://doi.org/10.21029/JAEL.2022.32.98>
  - Tóth J., Zoltán, ed. (2021) *Constitutional Reasoning and Constitutional Interpretation : Analysis on Certain Central European Countries*. Studies of the Central European Professors' Network . Ferenc Mádl Institute of Comparative Law; Central European Academic Publishing, Budapest, Miskolc. ISBN 9786156356048; 9786156356055; 9786150130033; 9786150130040; <https://doi.org/10.54237/profnet.2021.zjtcrcl>
-
-